

Edebiyat Sınav Hazırlığı

Edebiyat-Siyasi/Sosyal Yaşam İlişkisi

Edebi Akımlar

Klasisizm

Romantizm (Coşumculuk)

Realizm (Gerçekçilik)

Natüralizm

Parnasizm

Sembolizm (Simgecilik)

Kısa Tariflerle Diğer Akımlar

Hikaye (Öykü)

Toplumcu Gerçekçilik

Bireyin İç Dünyasına Odaklanan Ekol

İmla (Yazım Kuralları)

-ki Ekinin Yazımı

-de Ekinin Yazımı

-mi Ekinin Yazımı

Sayılar

Kısaltmalar

Gün ve Ay Adları

Yön Adları ve Coğrafi Adlar

Bileşik Sözcükler

İkilemeler

Pekiştirmeler

Noktalama İşaretleri

Nokta

Virgül

Noktalı Virgül

İki Nokta

Üç Nokta

Soru İşareti

Ünlem İşareti

Kısa Çizgi

Uzun Çizgi

Cümlelerin Öğeleri

Temel Öğeler

Edebiyat-Siyasi/Sosyal Yaşam İlişkisi

Edebi Akımlar

Edebi akımlar belirli bir yer ve zamanda, döneminin koşulları tarafından şekillendirilen ortak bir anlayış teşkil eder. Aynı edebi akıma mensup sanatçılar ve sanat eserleri işledikleri konu ve temalar, kullandıkları dilin niteliği, amaçları ve ülküleri bakımından ortaklık taşırlar.

Klasisizm

Geç XVI. yy. sonlarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. **Yunan ve Latin edebiyatını**, yani **klasik dönemi**, taklit eder. **Monarşik rejimlerin güçlenmesi** ve **modern, özellikle de akılcı, felsefenin ortaya çıkışı** klasisizmin gelişmesinde etkili olmuş tarihi olaylardır.

Karakteristik özelliği **kural, ilke ve usullere sadakattir**; özellikle de biçimde. Klasisist eserlerde **akıl, sağduyu ve evrensel ahlak ilkeleri** yüceltilir.

İşlenen konular bireysel eğilimler veya duyumlar değil, **evrensel, insanın doğasına ait temalardır. Tarihten ve mitolojiden** -özellikle Yunan ve Roma mitolojisinden- konular sıkça işlenir, kahramanlar **toplumun elit kesimlerine** aittir.

Dil ve anlatımda **mükemmellik** amaçlanır; **yalın ve açık bir ton** vardır. Söz sanatlarına, süslü bir dile yer verilmez; kurulan cümleler **özdeyiş** gibi **az kelimeyle çok şey anlatır**. Kullanılan ifadelerde sanatçının izi görülmez, eserler bireysel değil **evrensel**dir.

Temsilcileri arasında La Fontaine, Moliere, Corneille; Türk temsilcileri arasında da Şinasi ve Ahmet Vefik Paşa sayılabilir.

Romantizm (Coşumculuk)

Romantizm, klasisizme bir tepkidir. Klasisizmin katı kurallara bağlılığı karşısında romantizm daha **özgürlükçüdür**. Geç XVIII. yy. da Avrupa'nın çeşitli yerlerinde ortaya çıkmıştır. **Monarşik rejimlerin güç kaybetmesi, özellikle Fransız İhtilali**, romantizmin gelişmesinde etkili tarihi olaylardır.

Karakteristik özelliği **biçimde serbestlik; duygulu ve coşkulu bir anlatımdır**. Biçimde katı, ilkede akılcı ve sağduyucu olan klasisizme zıttır.

İşlenen konular daha **bireyseldir**, bireylerin **iç dünyaları ve duyguları** yansıtılır. Konular **gündelik hayattan** veya **milli tarihten** alınır. Kahramanlar **toplumun herhangi bir kesimine** ait olabilir.

Dil ve anlatımda **anlam kapalıdır, yoruma açıktır**; klasisizmdeki gibi açıklık amaçlanmaz. **Söz sanatlarına ve süslü bir dile** duyguları daha iyi ifade edebilmek amacıyla bolca yer verilir. Kurallara sıkı sıkıya bağlı kalınmaz, daha **karmaşık ve dağınık bir biçim** vardır. İfadeler **bireyseldir, yazarın kişiliği eserde yansıtılır**.

Temsilcileri arasında Hugo, Goethe, Puşkin, Schiller, Dumas; Türk temsilcileri arasında da Namık Kemal, Ahmet Mithat, Abdülhak Hamit sayılabilir.

Realizm (Gerçekçilik)

Geç XIX. yy. da yine Avrupa'nın farklı yerlerinde romantizme tepki olarak doğmuştur. **Sosyoloji ve iktisat gibi beşeri bilimlerin ortaya çıkması ve pozitivist felsefe**, realizme katkıda bulunmuş tarihi gelişmelerdir.

Realizm kişilerin bulundukları toplumlara dair **nesnel gözlemleri, objektif** bir tonla aktarır. Mesaj verme amacı güdülmez, olan şey olduğu gibi aktarılır.

Realist eserlerde işlevsel **betimlemeler** yapılır; bireylerin içinde bulundukları toplumun **gerçekliklerinin** bireyler üzerindeki etkisi incelenir. Konular sadece ve

sadece **gerçek hayattan** alınır, kahramanlar ise romantizmde olduğu gibi **toplumun herhangi bir kesiminden** olabilir.

Kullanılan dil, **nesnel** anlatıma uygun olarak **sade** ve **kurallara uygundur**. Anlam derinliği yaratma veya mesaj verme kaygısı olmadığından romantizmdeki süslü bir dile ve kapalı anlama gerek duyulmaz.

Temsilcileri arasında Balzac, Stendhal, Tolstoy, Gogol, Dostoyevski, Çehov, London, Dickens, Twain, Hemingway; Türk temsilcileri arasında da Halit Ziya, Refik Halit Karay, Mehmet Rauf, Yakup Kadri ve Halide Edip sayılabilir.

Natüralizm

Natüralizm XIX. yy. ın sonunda Fransa'da, realizmin devamı olarak ortaya çıkmıştır. Oluşmasına katkıda bulunan tarihi olaylar **biyoloji ve fizyoloji gibi bilimlerin gelişimi**, insanı ve doğayı açıklayan **evrim ve soyaçekim** gibi yeni kuramların ortaya çıkmasıdır.

Natüralizm **deterministtir**: bireylerin **doğaları, soyları, çevreleri** gibi **bilimsel gerçeklikler** tarafından yönlendirildiğini söylerler. Dolayısıyla eserlerin bunları ve bunların birey üzerindeki etkisini irdelerler.

Natüralistler kişinin davranışlarını belirlediklerini düşündükleri etkenleri detaylıca **betimlemişler**, bunun için **bilimlerden** de yardım almışlardır.

Kullanılan dil realizme benzer olarak **sade** ve **kurallıdır**. Toplumun her kesiminde seçilebilecek olan kahramanlar ait oldukların **toplumsal sınıfta hakim olan dil** ile konuşurlar.

Temsilcileri arasında Zola, Maupassant, Steinbeck; Türk temsilcileri arasında da Nabizade Nazım ve Hüseyin Rahmi Gürpınar sayılabilir.

Parnasizm

Realizmin şiir koludur, aynı şekilde romantizme tepki olarak, XIX. yy. da Fransa'da doğmuştur. Realizmin **açık ve sade dil, gerçeklerin betimlenmesi** gibi ilkeleri geçerlidir.

Parnasizmde yüksek bir **estetik** amaçlanır: **ölçüye, kafiye, genel olarak biçimsel özelliklere** katıca sadık kalınmıştır.

Dış dünya **betimlemelerine**, bu betimlemelerin **pitoresk** (tablo gibi, detaylı ve canlı) olması istenmiştir. Uzak diyarların efsane ve kültürlerine ilgi duyulmuştur, özellikle Yunan mitolojisinden konu alınmıştır. Bu açıdan klasisizme benzer.

Temsilcileri arasında Banville ve Gautier sayılabilir. Türk edebiyatında Yahya Kemal ve Tevfik Fikret'in şiirlerinde parnasizmin etkileri görülür.

Sembolizm (Simgecilik)

Geç XIX. yy. da Fransa'da parnasizme tepki olarak doğmuştur.

Dış dünyayı olabildiğince detaylı ve açık bir şekilde betimleyen parnasyenlere zıt olarak sembolistler dış dünyayı **sembollerle, metaforlarla ve genel olarak kapalı ve yoruma açık bir şekilde** tasvir etmişlerdir.

Önceki akımların determinist ve pozitivist tavrı hayale ve duygulara yer vermiyordu, sembolistler yeni yaklaşımlarıyla sanata **hayali ve duyguyu yeniden kazandırmak** istediler. Schopenhauer'in idealist felsefesi sembolizm için önemli bir tarihsel olaydır.

Dil; parnasizme zıt ve romantizme benzer olarak **süslü, yoruma açık, öznel**dir. Anlam kapalılığı ve **gerçekliği doğrudan değil, semboller aracılığıyla anlatmak** esastır.

Temsilcileri arasında Baudelaire ve Rimbaud sayılabilir. Türk edebiyatında Cenap Sahabettin ve Ahmet Haşim'in şiirlerinde sembolizmin etkileri vardır.

Kısa Tariflerle Diğer Akımlar

Hümanizm: Klasisizmin öncüsüdür- Klasik döneme ilgiyi yeniden uyandırmış ve insan merkezli bir dünya görüşü ortaya koymuştur.

Empresyonizm (İzlenimcilik): Gerçeği olduğu gibi değil, sanatçının gördüğü şekliyle anlatır. Yani sanatçının izlenimleri yansıtılır, izlenilen şeyin kendisi değil.

Ekspresyonizm (Dışavurumculuk): Bireyin iç dünyasını dışa vurmak, sanayi inkılabının yarattığı anlam boşluğunu bireysel duygularla doldurmak istemişlerdir.

Fütürizm: İlerlemenin önünde bir engel olarak görülen gelenekleri silmek ve makineleşme, sanayileşme ile geleceğe atlamak amaçlanır. Teknoloji, insan ilerlemesi yüceltilir.

Dadaizm: Ekspresyonizmin doldurmaya çalıştığı anlam boşluğunu doldurmak yerine bir bakıma benimser. Ancak fütürizm gibi gelenekleri değil, akıl ve düzen de dahil her türlü kuralı ve biçimselliği reddeder- tam anlamıyla anti-kuralcı bir akımdır.

Sürrealizm: Temel olarak Freud'un psikanalizi üzerine kurulmuştur. Her türlü sınırlayıcı etkeni aşip bilinçaltına yatan "esas bilinci" dışa vurmayı amaçlar.

Varoluşçuluk: Bir felsefi ekol olarak başlayıp sonra edebiyata yansımıştır. İnsanın özgürlüğünü benimserler, insanın özünün yaptığı özgür seçimler ile kendi tarafından inşa edildiğini savunurlar; eserlerindeki karakterler sıkça zor seçimlerle ve hayata dair derin problemlerle yüzleşirler.

Hikaye (Öykü)

Cumhuriyet Dönemi'ne hikaye türünde iki ekol vardır.

Toplumcu Gerçekçilik

Toplumcu gerçekçilik önceki bölümdeki **realizmin** uzantısıdır. Bu ekolde yazar, içinde yaşadığı toplumun gerçeklerini hikayeye yansıtır.

- Çatışmalar ekonomik temellidir: ağa-köylü, fabrikatör-işçi, vs.
- Mekanlar ve zamanlar yazarın içinde bulunduğu mekan ve zamandır (veya yakın geçmiştir).
- Kahramanlar çatışan sınıflardan olur; dış görünüşleri, davranışları, konuşma tarzları sınıflarına göredir.

Estetik kaygı yoktur, toplumsal sorunları ortaya koymak ve toplumu aydınlatmak amaçlanır. Sınıf bilinci oluşturmak, siyasi-toplumsal yorum ve eleştiri yapmak istenir. **TOPLUM İÇİN SANAT anlayışı benimsenir.**

- Dil sadedir, süslü ve edebi ifadeler yer verilmez. Eğer hikaye, örneğin köyde geçiyorsa, yöresel ifadeler kullanılabilir.
- Temel Kavramlar ve Temalar: Marksizm, sosyalizm ve benzeri ideolojiler, sınıf çatışması, sömürü, eşitsizlik, haksızlık, adaletsizlik, köy-kent çatışması, otorite, başkaldırı, cehalet ve cehaletin otorite tarafından manipüle edilmesi, sistemik problemler

Bireyin İç Dünyasına Odaklanan Ekol

Bu ekol **romantizme** daha yakındır. Yazar, bireyin iç dünyasını ve düşüncelerini aktarır; toplumsal, sistemik temalara daha az yer verilir, bunun yerine bireysel deneyimlere odaklanılır.

- Çatışmalar bireysel temellidir: birey-toplum gibi, sınıfları değil kişileri ilgilendiren çatışmalar vardır
- Mekanlar ve zamanlar herhangi bir mekan ve zaman olabilir
- Kahramanlar yine herhangi bir sınıftan olabilir, ama sınıf farklılıkları toplumcu gerçekçilikteki gibi vurgulanmaz.

Mesaj verme, bilinç oluşturma kaygısı yoktur; bireyin iç dünyası ve duyuları yansıtılır ama bir toplumsal eleştiri yapılmaz. İdeolojik bir misyon yoktur, insan ve insan doğası hakkında bilgi edinilmek amacıyla yazılır.

- Dil daha karmaşıktır, süslü ve edebi ifadeler; metaforlar ve söz sanatları daha çok görülür.
- Temel Kavramlar ve Temalar: Aşk, yalnızlık, dostluk, ruh, ölüm, vs. gibi **bireysel temalar işlenir.**

İmla (Yazım Kuralları)

-ki Ekinin Yazımı

Bağlaç olan -ki **ayrı** yazılır.

Duydum ki, sen ki...

Sıfat yapan -ki **bitişik** yazılır.

Evdeki meyveler...

Zamir olan -ki **bitişik** yazılır.

Onunki, seninki, benimki...

-de Ekinin Yazımı

Bağlaç olan -de **ayrı** yazılır.

Sen de, elma da...

Hal eki olan -de **bitişik** yazılır.

Sende olan, evde kalan...

-mi Ekinin Yazımı

-mi soru edatı her zaman ayrı yazılır, sonrasında getirilen ekler bitişik yazılır.

Yaptın mı, gittin mi?

Soru edatı anlamında kullanılmayan -mi de ayrı yazılır.

Uzun mu uzun, güzel mi güzel...

Bileşik fiillerin arasına giren -mi soru edatı da ayrı yazılır.

Kayıp mı ettin?

Sayılar

- Veri görevi görmeyen sayılar yazıyla yazılır: saat ve tarihler iki türlü de yazılabilir.
- Birden fazla kelimeden oluşan sayıların her kelime ayrı yazılır: *altmış altı*

- Yüzyıllar, hükümdarlar, ciltler ve bölüm başlıkları için Romen rakamı kullanılabilir: *XVII. yy., V. Mehmet, Cilt I, Bölüm XVI*
- Sıra sayıları ya nokta ya kesme işareti ile yazılır: *7'nci veya 7.*
- Üleştirme sayıları **her zaman yazıyla yazılır**: *beşer, altışar...*

Kısaltmalar

- Büyük harfle yazılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz, ekler harflerin telaffuzuna göre getirilir ve bu ekler kesme işareti ile ayrılır: *TBMM, TBMM'de (TBMM'nde değil)*

T. şeklinde kısaltılan Türkçe ve T.C. şeklinde kısaltılan Türkiye Cumhuriyeti yukarıdaki maddeye istisnadır.

Eğer büyük harfle yazılan kısaltma bir kelime oluşturuyorsa ekler kelimenin telaffuzuna göre getirilir: *BOTAŞ'ın (BOTAŞ'nin değil)*

- Küçük harfle yazılan kısaltmaların sonuna nokta konur, bu kısaltmalar özel isim, unvan veya rütbe belirtiyorsa ilk harfleri büyüktür: *vs., Prof., Gen.*
- Bu kısaltmalara getirilen ekler kesme işareti ile ayrılmaz ve kısaltılan kelimenin telaffuzuna göre getirilir: *Alm., Alm.yı (Alm.yi değil)*

Gün ve Ay Adları

Gün ve ay adları, belirli bir tarih belirtmiyorsa küçük harfle yazılır.

Yön Adları ve Coğrafi Adlar

Tek başına veya özel isimden sonra kullanıldıklarında yön adları küçük harfle yazılırlar: *Amerika'nın güneyi*

Özel isimden önce gelen yön adları büyük harfle yazılır: *Güney Amerika*

"Dünya" gibi kelimeler sadece coğrafi yer anlamında kullanıldıklarında büyük harfle yazılırlar. "Batı" gibi kelimeler sadece medeniyet/ülke grubu anlamında kullanıldıklarında büyük harfle yazılırlar.

İkinci kelime olmadan kelime aynı anlamı korumuyorsa ikinci kelime büyük yazılır:

*Ağrı **Dağı** (Ağrı ile Ağrı Dağı aynı şey değil)*

İstanbul ili (İstanbul ili ile İstanbul aynı şey)

Bileşik Sözcükler

Aşağıdaki özelliklere sahip bileşik sözcükler bitişik yazılır:

- Anlam kayması: *hanımeli, suçîçeği*
- Ses değişikliği: *kahvaltı, sütlaç*
- Tür değişmesi (sıfat ve fiil birleşip isim oluşturuyor): *biçerdöver, bilirkîşi*
- Kurallı birleşik fiiller: *-eyazmak, -ebilmek, -evermek*

İkilemeler

Bütün ikilemeler ayrı yazılır ve aralarına noktalama işareti konmaz.

Pekiştirmeler

Bütün pekiştirmeler bitişik yazılır.

Noktalama İşaretleri

Nokta

Cümlelerin sonuna konur.

Teolojiden ayrı olarak felsefe, MÖ altıncı yüzyılda Yunanistan'da başladı.

Bazı (bütün harfleri büyük olmayan) kısaltmaların sonuna konur.

Prof., Dr., Yak., s., vb., vs., yy., ...

Sıra sayılarının sonuna konur.

1., 2., 3., ...

Virgül veya çizgiyle ayrılan sıra sayılarının **sadece** sonuncusunun sonuna nokta konur. Örneğin: 3, 4 ve 5., XVII-XVIII. yy.

Tarih yazarken gün, ay ve yılı ayırırken kullanılır.

11.11.2020

Zaman belirtirken saat ve dakikayı ayırırken kullanılır.

18.15

Bibliyografilerde künyelerin sonuna ve (bölümlerinin arasına) konur.

McNeill, William H. *Dünya Tarihi. İmge, 2003.*

Rakam sayısı üçten fazla olan sayıların rakamlarını üçlü gruplara ayırmak için kullanılır.

23.456.002, 1.402

Ağ adreslerinde kullanılır.

en.wikipedia.org

Çarpma işlemi yaparken kullanılır.

3.4=12

Virgöl

Eş görevli kelime ve kelime gruplarını sıralarken kullanılır.

Yunanistan, Bulgaristan, Suriye, Irak Türkiye komşularındandır.

Önce başvurması, sonra başvurusunun kabul edilmesi, sonra gidip gerekli belgeyi alması gerekli.

Sıralı cümleleri ayırırken kullanılır.

Paris'e gitti, üç ay sonra geri geldi.

Uzun cümlelerde özneden sonra kullanılır.

Tales, bilinen ilk filozof olmasının yanı sıra günümüzde halen kullanılan pek çok teoremin mucidi olan büyük bir matematikçidir de.

Ara sözleri başına ve sonuna konur.

İzmir'e, doğduğu şehre, en sonunda geri dönebilmişti.

Anlamı güçlendirmek için tekrarlanan ifadelerden sonra konur.

Yine bahane, yine bahane, yine bahane üretiyorsun.

Tırnak içinde olmayan ve/veya konuşma çizgisinden sonra gelen alıntıların sonuna konur.

Yarın avluda buluşalım, dedi.

-Yarın avluda buluşalım, dedi.

Diyalogdan önce konur.

Yavaşça bana döndü,

-Yarın avluda buluşalım.

Ret, kabul, teşvik, uyarı bildiren ifadelerden sonra konur.

Hayır, bu teklifi kabul edemem.

Tabi, yarın başlayalım.

Haydi, kalk ve şu işini hallet artık.

Bak, bu hızla gidersen işini asla bitiremezsin.

Kelime ve kelime gruplarını ayırmak, anlam karışıklığını önlemek için kullanılır.

Genç, hastaya döndü ve hemşirenin ne zaman geleceğini sordu.

Hitaptan sonra konur.

Sayın müdürüm,

Kesir yazarken konur.

10,32

Art arda gelen zarf-fiillerden sonra konur.

Hızlıca bir plan yapıp, masadakilere bağırarak ders vermeye başladı.

Yukarıdaki koşul dışında zarf-fiillerden sonra virgül konmaz. Örneğin:

Bana dönüp fısıldamaya başladı.

Özne görevi gören zamirlerden sonra konur.

Şu, genel müdürün odasına çıkan merdivendir.

Bibliyografilerde künyelerin bazı kısımlarını ayırmak için konur.

McNeill, William H. Dünya Tarihi. İmge, 2003.

Ve, veya, ya...ya gibi bağlaçlardan önce veya sonra virgöl konmaz.

Tekrarlı bağlaçlarla birlikte virgöl konmaz: *Hem yardım etmiyor hem de gürültü yapıyorsun.*

Bağlaç olan -de ve zarf-fiil olan -mı ekinden sonra virgöl konmaz: *O da kardeşi de bana katıldı. O kadar yorgundu ki yattı mı uyudu.*

Şart ekinden sonra virgöl konmaz: *Bir şey duyacak olursa hemen arasın diye tembihledim onu.*

Noktalı Virgöl

Virgülle ayrılmış kümeleri ayırmak için kullanılır.

Almanya, Avusturya, Osmanlı bir yanda; İngiltere, Fransa, Rusya bir yanda savaştı.

Ögeleri arasında virgöl kullanılan sıralı cümleler ayırmak için kullanılır.

At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

İkiden fazla denk ögesi arasında virgöl bulunan cümlelerin öznesinden sonra konur.

Sofistler; öncelerindeki Tales, Demokritos, Herakleitos gibi filozofların aksine bilgi konusuna yoğunlaştılar.

İki Nokta

Örnek verilirken kullanılır.

Bu dönemde İskoçya'da çok sayıda büyük insan yetişti: Adam Smith, James Hutton, David Hume.

Açıklamalardan önce konur.

Ona sorarsan alınan kararın tek bir sebebi vardı: korku.

Uzun ünlüyü gösterirken konur.

a:ile

Diyaloglarda konuşanı belirtmek için kullanılır.

Polemarkhos: Öyleyse varisin benim, değil mi?

Ağ adreslerinde kullanılır.

http://tdk.gov.tr

Bölme işareti olarak kullanılır.

20:4=5

Üç Nokta

Tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.

Duvarların soğuk gölgesi...

Kaba olduğundan yazılmak istenmeyen kelimeleri sansürlemek için kullanılır.

Kılavuzu karga olanın burnu b... çıkmazmış.

Hukuki veya başka sebeplerden dolayı açıklanmaması gereken kelimeleri sansürlemek için kullanılır.

D... yakınlarındaki evi uzaktan pek şirin gözüküyordu.

İfadeye güç katmak, durumu dramatize etmek için kullanılır.

İyi o zaman, görüşürüz...

Alıntılara katılmayan ifadelerin yerine konur.

Aynı dönemde ... Atina, büyük siyasi kavgalara sahne oldu.

Ünlem ve seslenmelerde anlatımı güçlendirmek için kullanılır.

Ali Bey... Ali Bey durun lütfen, gitmeyin!

Yukarıdaki kullanımda soru işareti veya ünlem varsa sadece iki nokta konur: !.., ?.., şeklinde.

Konuşmalarda eksik cevabı veya sessizliği belirtmek için kullanılır.

-Niye yaptın o halde?

-...

Soru İşareti

Soru eki veya sözü içeren cümlelerin sonuna konur.

Adınız nedir?

Yok mu?

Soru eki veya sözü içermediği halde soru anlamı olan cümlelerin sonuna konur.

Pasaport?

Kesin olmayan veya bilinmeyen verilerin yerine konur.

Yunus Emre (? - 1320)

Bu proje hükumete en az 3 (?) milyar dolara patlar.

Soru anlamı taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerin sonuna konur.

Mutfaktan mı geliyor ses, salondan mı?

Zarf tümleci görevindeki -mı ekini içeren cümlelerin sonuna soru işareti konmaz: *Sabah oldu mu kalkar memura gideriz.*

Ünlem İşareti

Duygu ileten cümlelerin sonuna konur.

Vay be!

Yok artık!

Aşk olsun!

Çok ayıp!

Hitap ve uyarı sözlerinde sonra konur.

Rahat! Onbaşı öne çık.

Yukarıdaki kullanımda ünlem, cümle sonuna da konabilir: *Rahat, onbaşı öne çık!*

Kinaye, alay, küçümseme, dalga geçme anlamı vermek için yay ayraç içinde kullanılır.

Kıymetli (!) zamanının otuz dakikasını bize ayıramayacakmış.

Kısa Çizgi

Satır sonuna sığmayan kelimeleri böler.

*Askerler tepeye konuşlan-
dırıldı.*

Ara sözler için virgül görevi görür.

İzmir'e -doğduğu şehre- en sonunda geri dönebilmişti.

Dil bilgisinde kökleri ve ekleri ayırır.

Bal-cı

Fiil kökü gösterir.

sat-

Eklerden önce konur.

-den

Heceleri ayırmak için konur.

don-dur-ma

ve, ile, de, den anlamını vermek için konur.

Osmanlı-Rus Harbi

Beşiktaş-Fenerbahçe Maçm

Alman-Fransız ilişkileri

Çıkarma işleminde kullanılır.

10-2=8

Negatif anlamı vermek için kullanılır.

-2 derece

Uzun Çizgi

Diyaloglarda satır başına konur.

-Geldiler mi?

-Geldiler.

Yukarıdaki kullanımda tırnak işareti varsa uzun çizgi kullanılmaz.

Cümlelerin Öğeleri

Bir cümle öğelerine ayrılırken:

- Önce yüklem bulunur, sonra yüklem dışındaki öğelere sorular sorulur.
- Sıfat ve ad tamlamaları, deyim ve deyişler, ikilemeler, birleşik eylemler (fark etmek vs.), edat ve bağlaçlarla kurulan sözcük grupları **beraber alınır**.
- Eylemsilere soru sorulmaz. Herhangi bir sorunun cevabı olmayan kelime ve kelime grupları (örneğin hitap ve ünlem sözleri) **cümle dışı unsurlardır**.

Temel Öğeler

Yüklem

Cümlede yapılan işidir. Fiil veya isim köklü olabilir. Bir veya birden fazla sözcükten oluşabilir.

Hızlıca kapıdan **çıktı**. (Fiil kök)

Telefonu açan **Aliydi**. (İsim kök)

Özne

Cümlelerin yüklemine yapan şeydir.

Kardeşi (özne) / bana / baktı (yüklem).

Bazı cümlelerde özne bulunmayabilir, fakat yüklem nasıl çekimlendiğine bakarak öznenin ne olduğu anlaşılıyor olabilir. Buna **gizli özne** denir.

(o [gizli özne]) Bana / baktı (yüklem).

Edilgen çatılı cümlelerde eylemin yapıldığı şey **sözde özne**, eylemi yapan şey **örtülü öznedir**. Örtülü özne, varsa, zart tümleci görevi görür.

Duvarlar (sözde özne) / **boyacılarca** (örtülü özne, zarf tümleci) / yenilendi (yüklem).

Edilgen çatılı cümlelerde hiç özne de olmayabilir, örneğin "Bu saatte dışarı çıkılmaz."

Yardımcı Ögeler

Nesne

Yüklemden etkilenen şeydir. Yükleme sorulan "ne, neyi, kimi" sorularının cevabıdır. Yalın halde, yani **belirtisiz nesne olarak**, veya -i hal eki almış, yani **belirtili nesne** olarak bulunabilir.

Adam **çöp-ü** attı. (belirtili)

Bana **hediye** aldı. (belirtisiz)

Dolaylı Tümleç

Yer bildirir. Yükleme sorulan "-e, -de, -den" durum ekli sorular cevabıdır (nereye, nerede, vs.).

Otobüs İstanbul'**a** gidiyor.

Kardeşi Ankara'**da** oturuyor.

Buraya İzmir'**den** geldi.

Cümlede birden fazla dolaylı tümleç olabilir, bunlar ayrı öğelerdir. Eğer bir sözcük grubunun kısımları farklı sorulara cevap veriyorsa, bunlar ayrı öğeler değildir; **sözcük grupları bölünmez**.

Zarf Tümleci

Zaman, durum, miktar, neden, yön belirtir. Yükleme sorulan "ne zaman, nasıl, ne kadar, nere, neden veya niçin, niye, ne diye, ne" sorularının cevabıdır.

Yavaşça yaklaştı.

Ad durum eki alan yer-yön bildiren sözcükler zarf tümleci değildir:

Asağıy-**a** indi.

Edat Tümleci

Zarf tümleciniin alt kümesidir. "ile" edatının oluşturduğu sözcük grubudur.

Uykuya **ninnilerle** (ninniler- **ile**) daldı.